

A. N. ΖΟΥΜΠΟΥ**Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν****I. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΚΛΕΑΝΘΗΝ ΤΟΝ ΚΥΖΙΚΗΝΟΝ
(F. Gr. Hist. 84F25II 197)**

Ἐν τινι χωρίῳ τοῦ Διογένοϋ τοῦ Λαερτίου (IX 3-5) ἀναγράφονται τὰ ἐξῆς: «Καὶ τέλος μισανθρωπήσας καὶ ἐκπατήσας ἐν τοῖς ὄρεσι διητάτο, πόας σιτούμενος καὶ βοτάνας. Καὶ μέντοι καὶ διὰ τοῦτο περιτραπεῖς εἰς ὕδερρον κατήλθεν εἰς ἄστν καὶ τῶν ἰατρῶν αἰνιγματωδῶς ἐπυνθάνετο, εἰ δύναιτο ἐξ ἐπομβρίας αὐχμὸν ποιῆσαι· τῶν δὲ μὴ συνιέντων, αὐτὸν εἰς βούστασιν κατορύξας τῇ τῶν βολίτων ἀλέαι ἤλπισεν ἐξατμισθῆσθαι. Οὐδὲν δὲ ἀνύων οὐδ' οὕτως ἐτελεύτα βιούς ἔτη ἐξήκοντα».

Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ κειμένῳ περιέχονται πληροφορία περὶ τῆς ἀσθενείας τοῦ Ἡρακλείτου, ὅστις εἰς «ὕδερρον κατήλθε» καὶ πρὸς ἴασιν τῆς ἐν λόγῳ ἀσθενείας ἐπάλειψε τὴν κοιλίαν αὐτοῦ διὰ κόπρου βοός, «εἰς βούστασιν, κατορύξας τῇ τῶν βολίτων ἀλέα», καὶ ἤλπιζεν οὕτως, ὅτι διὰ τῆς ἐξ αὐτῆς ἐν τῷ μεταξὺ προελθούσης θερμοκρασίας «ἐξατμισθῆσθαι» προφανῶς τὸ ὑγρὸν τῆς κοιλίας, ἐπρόκειτο ἄλλως τε, ὡς εἰκόσ, περὶ ὕδροπικῆς νόσου· ἀλλὰ πάντα ταῦτα δὲν ἐτελεσφόρησαν καὶ ὁ ἐξ Ἐφέσου φιλόσοφος ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν ἐξήκοντα ἐτῶν·

Ἐν ἄλλῃ τινι παραπλησίᾳ πληροφορία, τὴν ὁποίαν ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς μνημονεύει, ὅτι δηλ. ὁ «Ἑρμιππος (F.H.G. III 42 ἀπ. 28) δέ φησι λέγειν αὐτὸν τοῖς ἰατροῖς εἴ τις δύναται τὰ ἔντερα κεινώσας <τὸ> ὑγρὸν ἐξεραῖσαι· ἀπειπόντων δὲ θεῖναι αὐτὸν εἰς τὸν ἥλιον καὶ κελεύει τοὺς παῖδας βολίτοις καταπλάττειν· οὕτω δὴ κατατεινόμενον δευτεραῖον τελευτῆσαι καὶ θαφθῆναι ἐν τῇ ἀγορᾷ»· ἐπακολουθεῖ ἐπίσης καὶ ἕτερα πληροφορία, τὴν ὁποίαν ὁ αὐτὸς συγγρ. ἀναφέρει: ὅτι δηλ. ὁ ὁ «Νεάνθησ δ' ὁ Κυζικηνὸς (F Gr Hist. 84 F 25 II 197) φησὶ μὴ δυνηθέντα αὐτὸν ἀποσπάσαι τὰ βόλιτα μείναι καὶ διὰ τὴν μεταβολὴν ἀγνοηθέντα κυνόβρωτον γενέσθαι»· ἐκ τῆς εἰδήσεωσ ταύτης συνάγεται ὅτι ἢ διὰ τῶν «βολίτων» κάλυψις τοῦ σώματοσ τοῦ φιλοσόφου παρεμόρφωσε τοῦτον, ὥστε οὕτωσ ἔγινε ἐν τέλει τροφή τῶν κυνῶν («κυνόβρωτον γενέσθαι»).

Ἐπειτα ἐν τῷ 97φ ἀποσπάσματι τοῦ Ἡρακλείτου ἀναγράφονται τὰ ἐξῆς: «Κύνες γὰρ καταβαῦζουσιν ὧν ἂν μὴ γινώσκωσι». Ἐκ πάντων τούτων συνάγεται ὅτι τυγχάνει λίαν συγγενῆσ ἢ ἔκφρασισ τοῦ Νεάνθηουσ τοῦ Κυζικηνοῦ «Κυνόβρωτον γενέσθαι» πρὸσ τὸ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου παρεχόμενον ὡσ ἀπόσπασμα, ὅτι δηλ. οἱ Κύνες ἐπιτίθενται ἐναντίον ἐκείνων τοὺσ ὁποίουσ δὲν γνωρίζουν «ὧν ἂν μὴ γινώσκωσι»· προφανῶσ ἐνταῦθα ὁ ἐκ Κυζίκου Νεάνθησ νὰ ἐχρησίμευσε ὡσ πηγὴ διὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ Πλουτάρχου· ἀλλὰ τότε θὰ ἀμφισβητηθῆ λίαν ἰσχυρῶσ τὸ τοῦ Πλουτάρχου, ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ τμῆμα ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ «περὶ φύσιουσ» ἔργου τοῦ Ἡρακλείτου.

Ἀνεξαρτήτωσ, ἐὰν ὁ Ἡράκλειτοσ ἀπέθανε ἐκ τῆσ ὡσ ἄνω αἰτίας ἢ ὄχι, πάντωσ τὸ γεγονὸσ παραμένει, ὅτι ὁ Πλούταρχοσ διὰ τῶν λέξεων «Κύνες γὰρ καταβαῦζουσιν ὧν ἂν μὴ γινώσκωσι» ἀντλεῖ ὅπωσ δήποτε ἐκ τῆσ πληροφορίασ τοῦ Νεάνθηουσ, ὅτι δηλ. ὁ Ἡράκλειτοσ «διὰ τὴν μεταβολὴν ἀγνοηθέντα Κυνόβρωτον γενέσθαι».

Ἐν κατακλείδι ἢ παραδοχῇ, ὅτι ὁ Πλούταρχοσ ἔχει ὡσ πηγὴν τὰ τοῦ Νεάνθηουσ,

δημιουργεί θέμα γνησιότητας τοῦ ἀποσπάσματος· Ἐὰν πάλιν χωρήσωμεν εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα, ἔχει ἀπλῶς γνωσιολογικὸν χαρακτῆρα καὶ δὲν ἔχει ὡς πηγὴν τὸν Νεάνθη, τότε θα δεχθῶμεν τὴν πληροφορίαν ὅτι «λέγειν τε Ἀρίστωνα ἐν τῷ περὶ Ἡρακλείτου καὶ τὸν ὕδρον αὐτὸν θεραπευθῆναι, ἀποθανεῖν δ' ἄλλη νόσῳ· τοῦτο δὲ καὶ Ἰππόβοτός φησι» (Διογ. Λαερτ. ΙΧ, 5).

II. ΠΕΡΙ ΜΙΑΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΝ (= Πλουτ. Συμπ. VIII, 8, 4p. 730E)

Ἐν τινι χωρίῳ τοῦ Πλουτάρχου (= Συμπ. VIII, 8, 4 p 730 E) μνημονεύονται τὰ ἐξῆς: «ἐν ἰχθύσιν ἐγγενέσθαι τὸ πρῶτον ἀνθρώπου¹ ἀποφαίνεται καὶ τραφέντες ὡσπερ οἱ γαλεοὶ καὶ γενομένους ἱκανοὺς ἑαυτοῖς βοηθεῖν ἐκβῆναι τηνικαῦτα καὶ γῆς λαβέσθαι».

Ἐπὶ τοῦ κειμένου τούτου ἐγένετό ποτε ὁ ἐξῆς διάλογος² μεταξύ τῶν τότε καθηγητῶν Κ. Κόντου (1834-1909) καὶ Μ. Εὐαγγελίδου (1850-1932), ὁ ὁποῖος καὶ ἔχει ὡς ἀκολούθως: «ἐδήλωσά ποτε τῷ Κόντῳ (λέγει ὁ Εὐαγγελίδης), ὅτι τὸ παρὰ Πλουτάρχῳ φερόμενον (ἐν ἰχθύσιν... λαβέσθαι) δὲν εἶναι σαφές· διότι ἡ λέξις παλαιοὶ οὐδεμίαν παρέχει ἐνταῦθα ἔννοian καὶ διὰ τοῦτο ἄλλοι ἄλλως εἰκάζουσι καὶ δὴ καὶ ἀντὶ τῆς λέξεως παλαιοὶ προέτειναν νὰ γραφῆ ἡ λέξις βάτραχοι. Ὁ Κόντος εὐθὺς εἶπέ μοι. Τὸ παλαιοὶ θὰ ἦτο ἴσως γαλεοὶ. Τὸ Γ παλαιογραφῶς εὐκόλως ἀναγινώσκειται ὡς Π καὶ τὸ Ε διὰ τὴν ὁμοφωνίαν ἐκλαμβάνεται ὡς ΑΙ³».

Ἐν τοῖς ἀνωτέρω διαλαμβανόμενοις ἡ λ. γαλεοὶ ἀντὶ τοῦ παλαιοὶ ἐτέθη ὑπὸ τῶν Doehner (πρβ. Quaestiones Plutarchaeae I en gratul. G. Hermann, Leipzig 1840 II - IV - Progr. Meissen 1858. 1862. 1863) καὶ Emperius (πρβ. Opusc. Philol. et hist. ed. Schneidewin, Göttingen 1847).

Ἡ διόρθωσις τῶν ἀνωτέρω ἐκδοτῶν εἶναι σύμφωνος οὐ μόνον πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ κειμένου, τοῦ ὁποῖου συνηγορεῖ ἐπίσης καὶ τὸ τοῦ Πλουτάρχου: «τοῦ δὲ γαλεοῦ τὸ φιλόστοργον... τίκτουσιν οὕτω καὶ φέρουσι ὡσπερ ἐκ δευτέρας γενέσεως· ὅταν δὲ μείζονα γένηται μεθιᾶσι θύραζε»⁴ (πρβ. Ἡθικ. 982A), ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὰ ἀναφερόμενα περὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀναξιμάνδρου, καθ' ἣν, ὡς γνωστόν, τὰ ζῶα ἐδημιουργήθησαν κατ' αὐτὸν ἐξ ὕγρου, τοῦ ὁποῖου ἡ ἐξάτμισις ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἔφερε κατ' ἀρχὴν τοὺς ἰχθῆς, ἐν συνεχείᾳ τὰ χερσαῖα καὶ τέλος τὸν ἀνθρώπον, ὅστις ἦτο κατ' ἀρχὰς ἰχθυοειδής.

III. ΣΧΟΛΙΟΝ ΕἰΣ: «ΣΩΖΕΙΝ ΤΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ»

Ἡ ἀνωτέρω ἔκφρασις τῆς Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας ἀπευθύνεται καὶ θὰ ἀπευθύνηται ἔσσει εἰς τὸν ἀνθρώπινον Νοῦν, τὸν κάτοχον καὶ φορέα τοῦ Λόγου τῶν πραγμάτων καὶ θὰ ἀποτελῆ, ὡς φαίνεται, τὸ πρὸς αὐτὸν ἀντίδωρον τῆς φύσεως, ὅστις διὰ τῆς ἐξετάσεως καὶ ἐρμηνείας τῶν ἀπανταχοῦ φαινομένων προάγει τὴν γνῶσιν καὶ φυλάσσει ὅπωςδὴποτε τὴν ἔννοian τοῦ πράγματος.

Πᾶν πρᾶγμα ἐμφανιζόμενον πρὸ ἡμῶν ἀποτελεῖ μὲν φαινόμενον τοῦ πράγματος ἢ τῆς ἰδέας γενικῶς, ἀντικείμενον δὲ τοῦ Νοῦ, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γνῶσιν αὐτοῦ.

Ὁ Νοῦς ἀξιολογεῖ καὶ προσδιορίζει τὸ φαινόμενον καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῆ ὅτι ἄνευ αὐτοῦ θὰ ἐπῆρχετο ἡ παντελής ἀπώλεια τῶν φαινομένων, ἀφ' οὗ δὲν θὰ ὑπῆρχε

τάξις εἰς τὸ χάος τῶν πραγμάτων· τὰ παντὸς εἶδους φαινόμενα, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐμφανισθοῦν ἐν ἡμῖν ἀξιοῦν διαλογὴν καὶ διάκρισιν, ἵνα δι' αὐτῶν σωθοῦν ἐν τῷ κόσμῳ τῆς ἱστορίας καὶ διαφυλάξουν τὴν ἑαυτῶν παρουσίαν.

Ὁλόκληρος, οὕτως εἰπεῖν, ἡ βασιλεία τοῦ Μύθου περιεβάλλετο ὑπὸ φαινομένων, ὁ «νεφεληγερέτης Ζεὺς» ἦτο τὸ φαινόμενον τῆς βροχῆς κατὰ τὸν Ὅμηρον, ἡ δὲ «ὀριγομένη θάλασσα», ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὄργη τοῦ Ποσειδῶνος. Ἐπειτα ὁ ἐκ Μιλήτου Θαλῆς τυγχάνει ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὅστις ἔδωσε περιεχόμενον εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀνθρώπου, ἐπιζητῶν διὰ τοῦ Νοῦ νὰ «σώσῃ» τὰ φαινόμενα· ἔκτοτε ἡ ἔννοια τοῦ Λόγου ἐπέχει πρωτεύουσαν πάντοτε θέσιν.

Ὁ Ἄναξαγόρας ἐκφράζεται καλύτερον παντὸς ἄλλου, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἀνωτέρω· διότι κατ' αὐτὸν «ὁμοῦ πάντα χρήματα ἦν καὶ εἶτα πάντα διεκόσμησε Νοῦς» (πρβ. ἀπόσπ. 1 καὶ 12 (D-K⁶))· ἡ διακόσμησις ἐπομένως τοῦ Ἄναξαγόρου διὰ τοῦ Νοῦ ἐκφράζει ἀκριβῶς τὴν διάκρισιν τῶν πραγμάτων, ἅτινα προηγουμένως εὐρίσκοντο συσσωρευμένα ἀτάκτως καὶ ἄνευ τῆς γνώσεως ἐνὸς ἐκάστου. Ἡ ἔννοια τοῦ σώζειν τὰ φαινόμενα θὰ ἠδύνατο νὰ εἶπῃ τις, ὅτι φανεροὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιστήμης καὶ γενικώτερον τῆς φιλοσοφίας· ἡ ἐρμηνεία ἀκριβῶς τῶν φαινομένων, τὸ προβαλλόμενον διὰ τοῦ Νοῦ ἐρώτημα τί ἐστὶ τὰ ἀνωτέρω φαινόμενα, εἶναι ἀκριβῶς ἡ διατήρησις τούτων εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς «ζωῆς»· ἔπειτα ἡ διάκρισις αὐτῶν, τουτέστιν ἡ ἔρευνα, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ περιεχόμενον καὶ ἐν γένει εἰς τὴν γνώσιν τούτων, θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν γένεσιν τῶν διαφορῶν ἐπιστημῶν κατὰ κλάδους.

Δικαίως λοιπὸν ἡ ἀνωτέρω ρῆσις τῆς Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας ἐκφράζει καὶ δηλοῖ τὴν χαρὰν τοῦ Πνεύματος, ἀφοῦ δι' αὐτοῦ σώζεται τὸ «ἄγνωστον φαινόμενον» καὶ ἀποκαλύπτεται, οὕτως εἰπεῖν, τὸ αἶνιγμα αὐτοῦ καὶ τοιουτοτρόπως συνεχίζεται ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης.

Ἐπάρχουν καὶ θὰ ὑπάρχουν πλεῖστα ἀκόμη φαινόμενα, ἅτινα κατ' οὐσίαν παραμένουν ἄγνωστα ἀκόμη καὶ ἀδηλα, ἐπιδιώκοντα ὁμῶς τὴν σωτηρίαν αὐτῶν διὰ τοῦ ἀνθρωπίνου Νοῦ· ἔργον τούτου εἶναι ἡ ἀδιάλειπτος καὶ συνεχὴς ἐργασία διὰ τὴν «διατήρησιν» τῶν ἀνωτέρω. Ἡ ζωὴ τοῦ πνεύματος ἐδράζεται σήμερον ἐπὶ τῆς ῥήσεως αὐτῆς· ἐὰν ὁ Νοῦς παύσῃ τὴν πρωταρχικὴν ταύτην λειτουργίαν, τοῦτο θὰ δηλοῖ καὶ τὸν θάνατον τοῦ πνεύματος. Θὰ ἠδύνατο νὰ προσθέσῃ τις, ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ, οὕτως εἰπεῖν, δραστηριότης ἐνὸς ἔθνους, ἐξαρτᾶται τὰ μάλα, ἐκ τῆς μνημονευομένης ἐκφράσεως· πάντα τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἐπιτεύγματα τοῦ Νοῦ τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι δηλ. ἀκριβῶς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὡς φαινόμενα εἰσέρχονται διὰ τοῦ Νοῦ εἰς τὸν χῶρον τῆς ἐρεύνης καὶ τῆς ἀναζητήσεως πρὸς τελικὴν «ἀποκάλυψιν» αὐτῶν, ἡ ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ἐξέρχονται ταῦτα ἐκ τοῦ κόσμου τοῦ χάους καὶ τῆς ἀγνοίας καὶ γίνονται οἱ ἀπαραίτητοι παράγοντες, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Διὰ τοῦ Σώζειν τὰ φαινόμενα ἐξασφαλίζεται, γενικῶς εἰπεῖν, ἡ πνευματικὴ ἀνοδος τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἡ διατήρησις τῆς πνευματικῆς ζωῆς καθόλου.

IV. DER BEGRIFF ἀρετῆ ἀδέσποτος BEI PROCLUS IN PLAT. REM. II, 276, 3 ff (W. Kroll)

Über die Ansichten des Amelius (Schüler Plotins) bezüglich der Begriffsbestimmung der ἀρετῆ wissen wir nur wenig aus Proclus an einer stelle wird von ihm erwähnt:

ὁ γενναῖος Ἀμέλιος οὐδέν φησι θαυμαστὸν ἀδέσποτον εἶναι τὴν ἀρετὴν καὶ γὰρ τὴν κακίαν ἀδέσποτον, εἴπερ καὶ τὴν ἀρετὴν· τῶν γὰρ ἐναντίων ἢ αὐτῆ προαίρεσις¹.

Proclus kommentiert die obige Stelle wie folgt: ἡμεῖς δὲ φήσομεν (Proclus) ἀδέσποτον μὲν εἶναι καὶ τὴν κακίαν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἡμῖν οὐσαν μόνον· ἀδέσποτον δὲ τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' οὐ διὰ τὸ ἐφ' ἡμῖν μόνον, ἀλλά, διότι τὴν ψυχὴν ἐλευθέραν ἀποτελεῖ τῶν πικροτάτων δεσποτῶν, οἷς ἡ δουλεύουσα τῶν ἀγαθῶν στέρεται πάντων· δουλεύει γὰρ θυμοῖς, ἐπιθυμίαις, φαντασίαις, αἰσθήσεσιν, δαίμοσιν ὕλαιοις, ἀνθρώποις τοῖς τῶν παθῶν πορισταῖς· ὧν ἀρετὴ πέφυκεν ἐλευθεροῦν· καὶ ἀδέσποτον οὖν μόνην αὐτὴν ὀνομαζομένην καλεῖν, ἀλλ' οὐ τὴν κακίαν τὴν δουλοπρεπῆ καὶ δούλην ποιοῦσαν τὴν ψυχὴν· ὡς οὖν οἱ θεοὶ πάντων δεσπάζοντές εἰσιν ἀδέσποτοι, οὕτω καὶ ἡ ἀρετὴ δεσπάζουσα, ὧν δεῖ δεσπάζειν, ἀδέσποτός ἐστιν ὑπὸ τῶν ἐχόντων τὴν κακίαν². Es ist wohl überflüssig zu betonen, dass Proclus wie auch alle Neuplatoniker der Tugend den Vorzug geben, als derjenigen sittlichen Eigenschaft, die über alle herrscht und den Weg aufzeigen, dem die Seele folgen muss, um von den irdischen Übeln befreit zu werden.

V. QUELQUES REMARQUES CRITIQUES SUR UN FRAGMENT D'HÉRACLITE (26D-K)

Ce fragment, rapporté par Clément d'Alexandrie (Strom¹. IV, cap. XXII 141,2 [II 310, 21Stählin])² est ainsi exprimé dans le codex³ «...ἄνθρωπος ἐν εὐφροσύνῃ φάος ἄπτεται ἑαυτῷ ἀποθανῶν, ἀποσβεσθεὶς ὄψεις· ζῶν δὲ ἄπτεται τεθνεώτος εὐδῶν (sic), ἀποσβεσθεὶς ὄψεις· ἐγρηγορῶς ἄπτεται εὐδοντος (sic)». Ce fragment a été corrigé de différentes façons par plusieurs philologues⁴ J. Bywater⁵ ajoute après le mot ἄνθρωπος le mot ὄκως; ce mot ajouté n'a été accepté de personne / F Sylburg corrige correctement le mot εὐφροσύνη par εὐφρόνη⁶ / O. Stählin et E. Schwartz corrigent le mot φάος en φάους; mais O. Stählin n'osa par insérer cette correction dans le texte et prenant le mot φάος pour suspect, il le fit précéder d' une croix; ces deux Philologues corrigent l'accusatif φάος en genetif φάους parce que le verbe ἄπτομαι régit le génitif; tandis que H. Diels écrit φάος ἄπτεται et traduit «...zündet sich... ein Licht an» croyant certainement que le verbe ἄπτομαι est employé dans le texte à la place de l'actif ἄπτω; mais après maintes recherches je n'ai rencontré nulle part dans les textes anciens d'exemple autorisant cet emploi du verbe. Je crois donc que Fr. Schleiermacher⁷ a raison de corriger ἄπτεται par ἄπτει. D'ailleurs cette correction a été suivie par Fr. Mullach⁸. / Le mot φάος est complément du verbe ἄπτει et pour preuve cf Euripide, Héléne 503: Κλεινὸν τὸ Τροίας πῦρ ἐγὼ θ' ὅς ἦψά νιν, Thucydide 4, 100: φλόγα ἐποίει μεγάλην καὶ ἦψε τοῦ τείχους, Hérodote 8,52: ὄκως στυπεῖον περὶ τοὺς οἴστους περιθέντες ἄπειαν; de plus cf. Aristophane, Nubes 18: ἄπτε, παῖ, λύχνον. / I. Bywater remplace le mot ἑαυτῷ par ὡσαύτως; mais personne n'accepta cette correction malheureuse/.

U. Wilamowitz met entre crochets le participe ἀποθανῶν. Je n'accepte pas cette suppression parce qu'il n'apporte aucune preuve dans l'édition O. Stählin pour soutenir son opinion. Je crois cependant que U. Wilamowitz met entre crochets le participe ἀποθανῶν parce qu'il pense que c'est un complément explicatif des mots qui suivent immédiatement; ἀποσβεσθεὶς ὄψεις; d'autre part, il me semble que O. Stählin met entre cro-

chets ἀποσβεσθεῖς ὄψεις, parce qu'il prend ces mots comme compléments explicatifs de ἀποθανών; aussi H. Diels a accepté la correction de O. Stählin. Je considère comme correct le participe ἀποθανών parce que c'est le contraire du participe, qui suit ζῶν et je mets entre crochets ἀποσβεσθεῖς ὄψεις. / P. Victorius met entre crochets le mot ὄψεις; la plupart des éditeurs ont suivi l'opinion de P. Victorius, tandis que H. Diels croit qu'à la place de ὄψεις il y a avait le mot ζῶν. Il est probable que H. Diels a été poussé à faire cette correction à cause de ζῶν qui suit immédiatement. / E. Schwartz met entre crochets ἀποσβεσθεῖς ὄψεις et place un point virgule après δέ. H. Diels⁹ lui-même accepta cette ponctuation. Je considère cette ponctuation comme défectueuse et inadmissible dans un texte ancien. / I. Bywater met entre crochets le mot ἀποσβεσθεῖς, mais personne n'accepta cette suppression. / U. Wilamowitz met entre crochets les mots ἀποσβεσθεῖς ὄψεις, parce que selon toute probabilité, il les considère comme compléments explicatifs de εὔδων. / Plus bas O. Stählin renvoie ἀποσβεσθεῖς ὄψεις après le mot εὔδοντος; je n'accepte pas ce déplacement et j'ignore les raisons, qui ont autorisé O. Stählin à le faire¹⁰.

Enfin j'exposerai le texte tel que je le conçois «...ἄνθρωπος ἐν εὐφρό[συ]νῃ φάος ἄπτε[τα]ι εὐφρό[συ]νῃ ἀποθανών [ἀποσβεσθεῖς ὄψεις], ζῶν δὲ ἄπτεται τεθνεῶτος εὔδων [ἀποσβεσθεῖς ὄψεις], ἐγγρηγορῶς ἄπτεται εὔδοντος¹¹».

VI. «Ὅψις ἀδήλων τὰ φαινόμενα»¹(Σέξτ. Ἐμπ. Πυρ.. ὑπ. I, 138)

Εἷς διαρχικός χαρακτηρισμός δύναται νὰ συνδέσῃ τὰς ἀνωτέρω ἐννοίας, τὰς ὁποίας παρέχει εἰς ἡμᾶς ὁ Σέξτος ὁ ἐμπειρικός (ἐνθ. ἀνωτ.)· Ἡ Νεοσκεπτικὴ Σχολὴ συνεχίζει τὰ τοῦ Πύρρωνος, ὡς καὶ τῆς νέας ἀκαδημίας καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὸ ἀδύνατον πάσης ἰσχυροῦσης ἀληθείας, δεσμεύων οὕτω τὴν αἰσιοδοξίαν τοῦ ἀκράτου δογματισμοῦ, ἐνῶ συγχρόνως ἐπιφέρει διὰ τῆς, οὕτως εἰπεῖν, ἀμφιβολίας τὴν κριτικὴν ἐρευναν²· ἢ θεώρησις, τῆς ἀνωτέρω Σχολῆς, ὡς πρὸς τὴν εὐρεσίαν τῆς γνώσεως καὶ τοῦ δυνατοῦ αὐτῆς, ἴσταται ἐν μέσῳ τοῦ δογματισμοῦ καὶ τοῦ σκεπτικισμοῦ, ἦτοι ὑπάρχει πάντοτε ἐν σχετικότητι καὶ τοῦτο, διότι δέχεται τὴν «**δύμιν**» τῶν «**ἀδήλων**», ἦτις καταλήγει εἰς τὰ φαινόμενα· πράγματι «*ἔτι τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐστὶ πρόδηλα, τὰ δ' ἀδηλα... καὶ σημαίνοντα μὲν τὰ φαινόμενα· σημαίνόμενα δὲ ὑπὸ τῶν φαινομένων ἀδηλα*³»· ἐνταῦθα εἰκάζεται ὅτι ὁ κόσμος ἐκτὸς τῆς συνειδήσεως δὲν ὑφίσταται καὶ ὑπάρχει ἀπλῶς ὡς παράστασις εἰς τὴν ἡμετέραν συνειδήσιν· ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἄπτονται ἰδεοκρατικῶν ἀντιλήψεων καὶ ἐπομένως ἡμεῖς γινώσκομεν μόνον «*τὰ πρὸς τι, τὰ δὲ καθ' αὐτὰ οὐδαμῶς*» (Σέξτ. Πυρ.. ὑπ. I, 135-Διογ. Λαερτ. IX, 87)· οὕτω τὰ ἀνωτέρω καταλήγουν εἰς μίαν φαινομενοκρατίαν, καθ' ἣν τὸ φαινόμενον εἶναι ἀπόρροια τοῦ νοοῦντος ὑποκειμένου, ὡς πρὸς τὸ ἀρχέτυπον αὐτοῦ τοῦτου.

VII. Notizie in breve (Eraclito: frammenti 131, 136 D-K)

In edizione: “Fragmente der Vorsokratiker (D-K)” sono stati citati come “Zweifelhafte, Falsche und Geläschte”, frammenti il 131 “τὴν οἴησιν προκοπῆς ἐγκοπὴν”, ed il 136 “ψυχὰι ἀρηῖφατοι καθαρῶτεραι ἢ ἐνὶ νοῦσοις»; i sopradetti, però, risuonano il me-

desimo spirito dei citati come autentici i.e. «ἀρηϊφάτους θεοὶ τιμῶσι καὶ ἄνθρωποι» (fram. 24) ed «οἴησιν ἱερὰν νόσον», (fram. 46). In questo luogo esiste problema di critica dei testi ammessi.

VIII. Sul "Sextus Empiricus"

"Sextus Empiricus" era medico come è noto.

La qualifica di "Empirico" riflette, naturalmente, al senso di "medico". "Empirico", dunque, come medico sarebbe ragionevole che, come filosofo anche egli si collocasse nell' «αἴρεσις» dei filosofi scettici, i quali totalmente rifiutavano l'esistenza di ogni verità e mettendo, invece, il senso del dubbio. Però il medico Empirico, il quale non è altro che pratico, cioè ignora teoricamente la verità, è in continuo dubbio?

IX Εἰς Ἡράκλειτον: «ἀπιστή διαφυγγάνει μὴ γινώσκεισθαι (ἀπ. 86 D-K)

Ἐνταῦθα ὁ Ἡράκλειτος εἰσάγει τὴν ἔννοιαν τῆς πίστεως, διὰ «τῶν μὲν θείων τὰ πολλά» (ἀπ. ἐνθ. ανωτ.) καὶ ἔννοεῖ προφανῶς ἔννοιας, αἰτινες ὑπερβαίνουν κατὰ πολὺ τὴν ἀνθρωπίνην γνῶσιν, ὅτι δηλ. εὐρίσκονται αὐταὶ εἰς τὴν σφαῖραν τῶν «θείων πραγμάτων» ὄντως ὁ Ἡράκλειτος θεωρεῖ ὅτι εἶναι δυνατόν διὰ τῆς πίστεως νὰ ἔλθωμεν εἰς τὴν γνῶσιν τούτων, τὰ ὅποια, ὡς εἰκός, εὐρίσκονται εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὑπερβατικοῦ (Transzendent), ἐνῶ τούναντίον ἔνεκα τῆς «ἀπιστή διαφυγγάνει μὴ γινώσκεισθαι». Ἡ θεώρησις τοῦ ἀνωτέρω ἀποσπάσματος δηλοῖ, ὡς φαίνεται, Καντιανὰς ἀντιλήψεις καὶ δὴ τὴν ἔννοιαν τοῦ αἰτήματος (Postulat) τοῦ Πρακτικοῦ Λόγου τοῦ Καντίου, τοῦ ὁποίου ὡς ἔννοια εἶναι μὲν ἀναπόδεικτος, ἀλλὰ τὴν εἰς αὐτὴν πίστην ἀξιοῖ ἡ ἠθικὴ ἐν συνεχείᾳ θὰ ἡδύνατο νὰ προσθέσῃ τις, ὅτι ἡ πίστις εἰς τὴν ὑπαρξιν ὑπερβατικῆς τιнос ἔννοιας θὰ ἡδύνατο, προϊόντος τοῦ χρόνου, νὰ ἐπιφέρῃ καὶ τὴν γνῶσιν αὐτῆς. (πρβ. Α. Ν. Ζοῦμπον, «Εἶδωλον θεωρητικόν» ἐν Παρνασσός» 8(1966) σ. 390 κ.εξ.).

X. On the Heraclitus fragment (67a D-K)

The meaning of the fragment of Heraclitus given below depicts the theory of the Stoikoi about "sympathy", i.e. the theory postulating activation of restoratory mechanisms of the beings. «sic (ut) aranea ait, stans in medio telae sentit, quam cito musca aliquid filum suum corrumpit itaque illuc celeriter currit quasi de fili persectione dolens, sic hominis anima aliqua parte corporis leasa illuc festine meat quasi impatiens laesionis corporis, cui firme et proportionaliter iuncta est».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Κατὰ τὸν Ἀναξιμανδρον.
2. Οὗτος θὰ ἔλαβε χώρα μετὰ τῶν ἐτῶν 1885 καὶ 1909· ὄντως ὁ Εὐαγγελίδης εἰσήλθε κατ' ἀρχὴν ὡς ὑφηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας (30.12.1885) καὶ ἐν συνεχείᾳ ὡς τακτικὸς Καθηγητὴς (7.10.1894) ἐν τῇ φιλοσοφικῇ Σχολῇ τοῦ ἀθηνῆσι Παν/μίου καὶ εὗρεν ἐκεῖ τὸν Καθηγητὴν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων Κ. Κόντον διδάσκοντα ἀπὸ τοῦ 1868.
3. Πρβ. Μ. Εὐαγγελίδην, Λόγος ἀπαγγελθεὶς ἐν τῇ τοῦ ἐθνικοῦ Παν/μίου αἰθούσῃ τῶν τελετῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς τεσσαρακονταετοῦς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ Καθηγείας τοῦ Κωνσταντίνου Κόν-

του (21 Μαΐου 1909) <ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ξενοφάνους» περιοδικοῦ τοῦ Συλλόγου τῶν Μικρασιατῶν «Ἀνατολῆς» τόμ. στ' σελ. 241-253>.

4. Πρβ. Ἄριστ. ἀπ. 293: «τίκτει ὁ γαλεός...»

1. Procl. in Remp. II, 275, 30.

2. Procl. in Plat. Remp. II, 276, 3ff.

1. Les Stromata sont consignés dans le codex Laurentianus V3 (= L) du 11e siècle; cf. Otto Stählin vol 1er p. XXXIX.

2. L'édition critique de Otto Stählin appartient à la série «Die Griechischen Christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte, herausgegeben von der Kirchenväter - commission der königl. Preussischen Akademie der Wissenschaften», Leipzig 1905-1936 (Vol. 4).

3. Les éditions de Clément d'Alexandrie sont les suivantes: 1. Petrus Victorius, Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως τὰ εὑρισκόμενα ἅπαντα, Florentiae 1550. —2. Friedrich Sylburg, Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως τὰ εὑρισκόμενα, Ex Typographeio Hieronymi Commelini 1592. —3. Daniel Heinsius, Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως τὰ εὑρισκόμενα, Lugduni Batavorum 1616. —4. Parisiis 1629 apud Carolum Morellum. —5. Parisiis Typis Regiis 1641. —6. Coloniae 1688 apud Jer. Schrey et H. Meyer, (ces trois dernières éditions reproduisent fidèlement le texte de l'édition de Daniel Heinsius. —7. John Potter, Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως τὰ εὑρισκόμενα, Oxonii 1715. —8. Ex Typographia Antoni Zatta, Venetiis 1757. —9. Sanctorum Patrum opera polemica vol. 4-6 par Fr. Oberthür, Wirceburgi 1778, 1779 (ces deux dernières éditions reproduisent fidèlement le texte de l'édition de John Potter). —10. Reinhold Klotz, Bibl. sacra patrum ecclesiae graecorum pars III Lipsiae 1831-1834. —11. Patrologia J. P. Migne, ser. graec. vol. VIII et IX (de l'édition John Potter) Paris 1857 (nouvelle édition Paris 1890.91). —12. Guilelmus Dindorfins, Clemens Alexandrinus, Oxonii 1869. —13. Otto Stählin, Clemens Alexandrinus, Leipzig 1905-1936. Les bibliothèques publiques d'Athènes n'en possèdent qu'un nombre très restreint que j'ai pu consulter.

4. Les corrections de U. von Wilamowitz - Möllendorf et E. Schwartz ont été faites en contrôlant les épreuves typographiques de l'édition de Otto Stählin.

5. Heracliti Ephesii reliquia, Oxonii 1877 p. 31-32, frg LXXVII; au sujet de ce fragment I. Bywater remarque ce qui suit: «ita correxi locum in Diar. Philol. Cantab. IV, p. 212: extrema apud Clementem paraphrasis esse videntur eorum quae Plutarchus quoque ante oculos habuit; v. fr. LXXVIII». On peut voir d'autres observations à la page 32.

6. Cf. frg. ap. Hippolyte, Refut., IX, 10: ἡμέρην καὶ εὐφρόνην, frg. 67, ap. Hippolyte, Refut., IX, 10 ὁ θεὸς ἡμέρην εὐφρόνην, χειμῶν θέρος, frg. 99: εἰ μὴ ἥλιος ἦν, ἔνεκα τῶν ἄλλων ἄστρων εὐφρόνη ἂν ἦν, ap. Plutarque. aqu. et ign. comp. 7 p. 957A; de fort. 3p. 98c.

7. Herakleitos der dunkle, von Ephesos: Museum der Alterthumswissenschaft. Vol 1 (1807), p. 520. frg 64. (Friedrich Schleiermacher's: Sämtliche Werke, Berlin Vol. 2ème).

8. Fragmenta Philosophorum Graecorum, Parisiis 1860, vol. 1er, frg 75.

9. cf. H. Diels Frg. d. Vors.

10. Les corrections portées dans la Patrologia J.P. Migne vol. VIII, col. 1351, anot. (14) n'ont pas été prises en considération ni par O. Stählin ni par l'auteur de ce travail comme n'ayant pas grande importance.

11. Au sujet de ce fragment v. Oscar Leuze, Hermes vol. 50 (1915) p. 604-625, Adolf Dyroff, Berliner philologische Wochenschrift vol. 37 (1917) col 1212 f. conf. J. Bywater croit qu'Héraclite avait écrit «...ἄνθρωπος, δίκως ἐν εὐφρόνῃ φάος, ἀπτεται ἀποσβέννυται» mais personne n'accepta cette opinion du Philologue Anglais.

12. Πρβ. Ἀναξαγ. ἀπ. 21a D-K καὶ H. Diller, ὄψις ἀδήλων τὰ φαινόμενα: Hermes 1932 σ. 14-42.

2. Πρβ. Διογ. Λαερτ. IX, 69: οἳτοι πάντες ἀπὸ τοῦ διδασκάλου Πυρρώνειοι, ἀπορρητικοὶ δὲ καὶ σκεπτικοὶ καὶ ἐπιφέλεκτικοὶ καὶ ζητητικοὶ ἀπὸ τοῦ οἷον δόγματος προσηγορεύοντο· ζητητικοὶ μὲν ἀπὸ τοῦ παντός ζητεῖν τὴν ἀλήθειαν κλπ.

3. Σεξτ. Ἐμπ. Πυρρ. ὑποτ. I 138.